

ψηφιδωτών, σπαράγματα μαρμαροθετημάτων και βυζαντινών τοιχογραφιών, καθώς και θραύσματα αρχιτεκτονικών γλυπτών τα οποία συμπεριλήφθηκαν στην αναστήλωση του μεσοβυζαντινού τέμπλου του.

Κατά τη διάρκεια ανασκαφικής έρευνας, στον νάρθηκα ερευνήθηκαν τάφοι που προφανώς θα ανήκαν στην οικογένεια του κτήτορα. Εξωτερικά του ναού αποκαλύφθηκαν κεραμοσκεπής κιβωτιόσχημος τάφος και τμήματα της ασίδας και των τοίχων παλαιοχριστιανικής βασιλικής.

Χάρμαινα, η συνοικία των ταμπάκηδων (5)

Βρίσκεται στο βορειοδυτικό τμήμα της πόλης, στις υπώρειες του Κοκκινόβραχου. Γύρω από την κοινόχρηστη κρήνη της συνοικίας ήδη από τα προεπαναστατικά χρόνια αναπτύχθηκαν εργαστήρια βυρσοδεψίας, τα Ταμπάκικα ή Ταμπακαριά. Πρόκειται για ένα σύνολο κτιρίων με βιοτεχνικό χαρακτήρα — ίσως μερικά από τα τελευταία διατηρημένα σε ικανοποιητικό βαθμό δείγματα πλινθόκτιστων κατασκευών. Το κεντρικό κτίριο της Χάρμαινας, το Τουλασίδι, κατασκευασμένο το 1830, ήταν ο κοινόχρηστος χώρος των ταμπάκηδων. Σήμερα η Χάρμαινα αποτελεί μια παραδοσιακή συνοικία με πλούσιο πολιτιστικό απόθεμα και τα 42 εργαστήρια βυρσοδεψίας συνθέτουν μια μοναδική στον ελληνικό χώρο γειτονιά, μεγάλης ιστορικής και αρχιτεκτονικής αξίας.

Παραδοσιακές κρήνες (6)

Οι δημόσιου χαρακτήρα κρήνες της Άμφισσας συνδέονταν άμεσα με την καθημερινή ζωή των κατοίκων της. Χτισμένες σύμφωνα με την τοπική λαϊκή παράδοση, φέρουν αρχιτεκτονικά στοιχεία της Οθωμανικής περιόδου.

Ξεχωρίζουν εκείνες κάτω από το Κάστρο, της Χάρμαινας, του Κόκκινου, που έλαβε το όνομά της από τον ιδιοκτήτη του ομώνυμου σπιτιού στο οποίο ήταν ενσωματωμένη, η κρήνη Μπακαλιό που πήρε το όνομά της από το μπακάλικο-οινοπωλείο που λειτουργούσε στο ισόγειο της διπλανής οικίας, και η Φρετζαλά, η πρώτη δημοτική βρύση της πόλης, στην πλατεία της οποίας γίνονταν χοροστάσια.

Ναός Ευαγγελισμού της Θεοτόκου (7)

Σταυροειδής με τρούλο, αποτελεί δείγμα της εκκλησιαστικής αρχιτεκτονικής του 19ου αι. Θεμελιώθηκε το 1859 πάνω στα λείψανα παλαιοχριστιανικής βασιλικής και εγκαινιάστηκε το 1869. Η αγιογράφηση του ναού ανατέθηκε το 1926 στον διακεκριμένο ζωγράφο Σπύρο Παπαλουκά,

μετά από πανελλήνιο καλλιτεχνικό διαγωνισμό με κριτές τους Αναστάσιο Ορλάνδο, Δημήτρη Πικιώνη, Αριστοτέλη Ζάχο και Κωνσταντίνο Παρθένη.

Ο θολωτός τάφος της Άμφισσας (8)

Βρίσκεται στην περιοχή Άμπλιανος, πολύ κοντά στην Άμφισσα. Πρόκειται για ένα μοναδικό εύρημα για την περιοχή της Εσπερίας Λοκρίδας και ένα από τα λιγοστά ανάλογα ταφικά μνημεία στην περιοχή της Στερεάς Ελλάδας. Ο τάφος διαθέτει μακρύ δρόμο που καταλήγει σε κυκλικό θάλαμο, τα τοιχώματα του οποίου διατηρούνται σε ύψος σχεδόν 3 μ., ενώ η θολωτή ανωδομή του έχει καταρρεύσει. Χρησιμοποιήθηκε από τον 13ο έως τον 11ο αι. π.Χ., όπως συνάγεται από το πλήθος των ευρημάτων και τη μεγάλη ποσότητα οστεολογικού υλικού που προέρχεται από ανακομιδές.

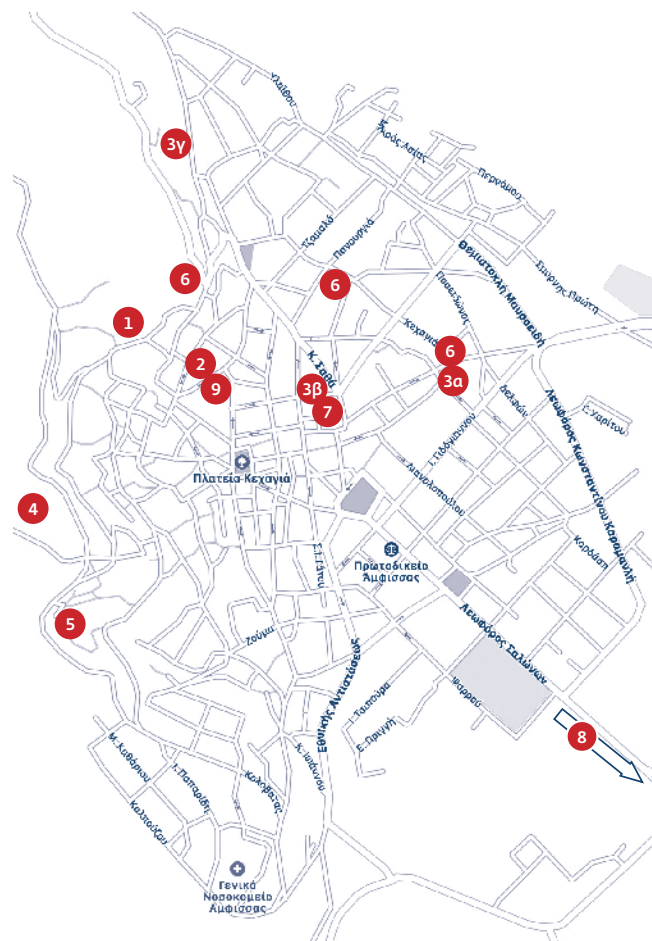
Μουσείο Ελληνικής Επανάστασης – Οικία οπλαρχηγού Πανουργιά (9)

Στεγάζεται στο σπίτι το οποίο παραχωρήθηκε μετά την απελευθέρωση στον οπλαρχηγό Πανουργιά, που είχε καθοριστική συμβολή στην απελευθέρωση του Κάστρου των Σαλώνων. Στις 24 Μαρτίου 1821, στο μοναστήρι του προφήτη Ηλία στο Χρισσό, ο Πανουργιάς Πανουργιάς μαζί με τον Επίσκοπο Σαλώνων Ησαΐα κήρυξαν την επανάσταση στη Στερεά Ελλάδα.

Πρόκειται για οίκημα που χρονολογείται στα τέλη του 18ου αι. και αποτελούσε μέρος συνόλου κτιρίων τα οποία είχαν μορφή τουρκικού σεραγιού. Ακολουθεί τη λαϊκή αρχιτεκτονική της Ρούμελης.

Εικόνα εξωφύλλου: Άποψη της Άμφισσας με το κάστρο, 1834 (Ε. Dodwell, *Views and Descriptions of Cyclopien, or, Pelasgic Remains, in Greece and Italy*, Adolphus Richter, Λονδίνο 1834).

Κάτω: Άποψη του θολωτού τάφου της Άμφισσας.

- 1 Οχυρωμένη ακρόπολη και τείχη
- 2 Αρχαιολογικό Μουσείο Άμφισσας
- 3 Ψηφιδωτά in situ
- 4 Ναός Μεταμορφώσεως του Σωτήρος
- 5 Χάρμαινα, η συνοικία των ταμπάκηδων
- 6 Παραδοσιακές κρήνες
- 7 Ναός Ευαγγελισμού της Θεοτόκου
- 8 Ο θολωτός τάφος της Άμφισσας
- 9 Μουσείο Ελληνικής Επανάστασης - Οικία οπλαρχηγού Πανουργιά

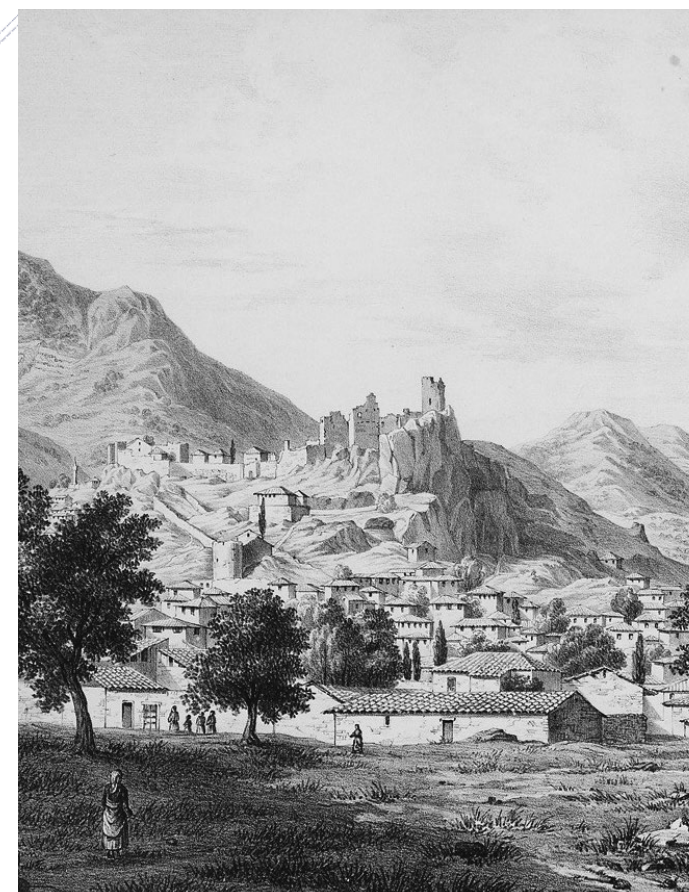
Για να περιηγηθείτε στον χώρο μπορείτε να χρησιμοποιήσετε το διάγραμμα. Για να ακούσετε ή να κατεβάσετε το αρχείο της ηχητικής ξενάγησης σκανάρετε με το κινητό σας το QR code που βρίσκεται αριστερά ή ηλεκτρολογήστε τον σύνδεσμο: https://www.archaiologia.gr/wp-content/uploads/2020/05/Amfissa_acoustic.mp3

Μικρός Οδηγός
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ (3 τένες) | Απρίλιος 2020 | Ν° 132

www.archaiologia.gr

ΑΜΦΙΣΣΑ
Ανθούλα Τσαρούχα

Η αρχαία Άμφισσα συμπίπτει με τη σύγχρονη πόλη που είναι κτισμένη ανάμεσα στον Παρνασσό και τη Γκιώνα, στις υπώρειες του πρόβουνου Έλατος. Η πόλη απλωνόταν στην πεδιάδα του άνω ρου του ποταμού Ύλαιθου, στη συμβολή φυσικών χερσαίων δρόμων ανάμεσα σε ορεινούς όγκους — δρόμων που χρησιμοποιήθηκαν για τις μετακινήσεις των φύλων, για στρατιωτικές επιχειρήσεις αλλά και για εμπορικούς σκοπούς μέχρι τους νεότερους χρόνους.

Η ιστορική εξέλιξη της πόλης πέρα από τις γραπτές πηγές πιστοποιείται και από τις υλικές μαρτυρίες, τα κατά χώραν εναπομείναντα οικοδομικά κατάλοιπα και τα ευρήματα της αρχαιολογικής έρευνας που επιτρέπουν εν μέρει την ανασύσταση της ιστορίας στην περιοχή από τους προϊστορικούς έως τους νεότερους χρόνους.

Οχυρωμένη ακρόπολη και τείχη (1)

Η ακρόπολη της αρχαίας Άμφισσας βρίσκεται στο βραχώδες ύψωμα Έλατος. Προοριζόταν για την επιτήρηση του Κρισαίου πεδίου και του χερσαίου δρόμου που συνέδεε την Πελοπόννησο με τη Θεσσαλία. Τα τμήματα της ακρόπολης, κτισμένα με πολυγωνικό, με ισόδομο τραπεζιόσχημο και με ισόδομο ορθογώνιο σύστημα, ανάγονται στην Κλασική και την Ελληνιστική περίοδο. Το Κάστρο καταστράφηκε, ανοικοδομήθηκε, πολιορκήθηκε και κατακτήθηκε διαδοχικά από τον Φίλιππο Β΄, τους Γαλάτες, τους Ρωμαίους, τους Βούλγαρους, τους Σλάβους, τους Φράγκους, τους Καταλανούς και τους Οθωμανούς. Στους μεσαιωνικούς χρόνους πάνω στα ερείπια της αρχαίας ακρόπολης κατασκευάστηκε το ισχυρό Κάστρο των Σαλώνων. Σημαντικότερη περίοδος της ιστορίας του υπήρξε η Φραγκοκρατία (13ος–14ος αι.) με την οποία σχετίζονται πολλοί τοπικοί θρύλοι και παραδόσεις. Στην Ελληνική Επανάσταση ήταν το πρώτο κάστρο που απελευθερώθηκε από την τουρκική κυριαρχία, στις 10 Απριλίου 1821. Συνέχισε να χρησιμοποιείται μέχρι τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο για στρατιωτικούς σκοπούς.

Οι πληροφορίες που έχουμε για την ίδρυσή του είναι ιδιαίτερα περιορισμένες λόγω της έλλειψης πηγών και της περιορισμένης αρχαιολογικής έρευνας.

Η πρόσβαση στον χώρο του Κάστρου επιτυγχάνεται από μια πύλη στα δυτικά, η οποία προστατευόταν από ορθογώνιο πύργο. Στο εσωτερικό του Κάστρου διακρίνονται δύο πλατώματα, το νοτιοδυτικό ή κάτω πλάτωμα και το Ακροπύργιο, στο υψηλότερο και πιο απόκρημνο

01

03

04

02

- 01 Ναός Μεταμορφώσεως του Σωτήρος, είσοδος διακοσμημένη με τρίλοβο παράθυρο.
- 02 Παραδοσιακή συνοικία Χάρμαινα.
- 03 Κίρρα, λεπτομέρεια από ερυθρόμορφη κύλικα με τον στεφανωμένο αυλητή, έργο άξιου ζωγράφου του αυστηρού ρυθμού.
- 04 Λεπτομέρεια ψηφιδωτού δαπέδου παλαιοχριστιανικών χρόνων.
- 05-06 Μελανόμορφες λήκυθοι με διονυσιακές παραστάσεις. 5ος-4ος αι. π.Χ.

05

06

τμήμα του υψώματος. Τα δύο πλατώματα διαχωρίζονται από εγκάρσιο τείχος στο οποίο παρατηρείται ευρύτατη χρήση αρχαίου οικοδομικού υλικού. Στο εσωτερικό του Ακροπυργίου, το οποίο ταυτίζεται κατά τις τοπικές παραδόσεις με το παλάτι του κόμη των Σαλώνων, σώζονται ερείπια διαφόρων κτισμάτων, με επιβλητικότερο έναν κυκλικό πύργο.

Αρχαιολογικό Μουσείο Άμφισσας (2)

Το Αρχαιολογικό Μουσείο Άμφισσας στεγάζεται σε οικία του 20ού αι., που βρίσκεται σε ένα σημείο ιδιαίτερης σημασίας για την ιστορία της Νεότερης Ελλάδας, καθώς εκεί παραδίδεται ότι προϋπήρχε το κτίριο όπου συνήλθε το 1821 η Α΄ Εθνοσυνέλευση της Ανατολικής Χέρσου Ελλάδος.

Φιλοξενεί αντιπροσωπευτικά ευρήματα τα οποία καταγράφουν τον χαρακτήρα της πολιτισμικής εξέλιξης της περιοχής, σε μια διαδρομή που καλύπτει χρονολογικά τις περιόδους από την Προϊστορία έως την Ύστερη Αρχαιότητα.

Ψηφιδωτά in situ (3)

Άριστης τέχνης ψηφιδωτά δάπεδα του 5ου αι. μ.Χ. κοσμούσαν τα κλίτη του κεντρικού και ανατολικού τμήματος τρίκλιτης βασιλικής με εγκάρσιο κλίτος και προσκτίσματα (3α), στην οδό Βασιλοπούλου, πίσω από το κτίριο της ΠΕ Φωκίδας.

Σε χώρο που γειτνιάζει με τον Μητροπολιτικό Ναό, στην οδό Γερογιάννη, έχει έρθει στο φως τμήμα οικοδομικού συγκροτήματος (3β) από το οποίο διατηρούνται κυκλική αίθουσα με αντωπές δεξαμενές, επενδυμένες με μαρμαρίνες πλάκες, και ψηφιδωτό δάπεδο (τέλη 4ου–6ος αι. μ.Χ.).

Το κτίσμα αυτό από ορισμένους μελετητές ερμηνεύεται ως βαπτιστήριο παλαιοχριστιανικής βασιλικής, από άλλους όμως αποδίδεται σε ιδιωτική οικία ή —το πιθανότερο— σε ιδιωτικό ή δημόσιο βαλανείο.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει αψιδωτό κτίριο με ψηφιδωτό δάπεδο στην ανατολική πλαγιά του λόφου του κάστρου της Άμφισσας (3γ, οδός Αγίων Αναργύρων). Πρόκειται πιθανόν για αστική έπαυλη η οποία, βάσει του ψηφιδωτού, χρονολογείται στα τέλη του 4ου–αρχές 5ου αι. μ.Χ.

Ναός Μεταμορφώσεως του Σωτήρος (4)

Ένα από τα σημαντικότερα μνημεία του 12ου αι. στον ελλαδικό χώρο, χαρακτηριστικό δείγμα της μεσοβυζαντινής ναοδομίας. Ανήκει στον τύπο του σταυροειδούς εγγεγραμμένου δικιόνιου ναού με τρούλο αθηναϊκού τύπου.

Στο εσωτερικό του εντοπίστηκαν τμήματα